

li.remissvar@regeringskansliet.se
li.dl@regeringskansliet.se.

Yttrande angående En översyn av kontrollorganisation och finansieringen av kontroll i livsmedelskedjan för att förenkla för företag (SOU 2025:64)

Mottagare: Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Ert diarienummer: LI2025/01164
Remissinstans: Sandvikens kommun
Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnd (VGS)

Ärendebeskrivning

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet har remitterat betänkandet *"En översyn av kontrollorganisation och finansieringen av kontroll i livsmedelskedjan för att förenkla för företag"* till Sandvikens kommun för yttrande. Västra Gästriklands samhällsbyggnadsförvaltning har, genom delegation, möjlighet att yttra sig i frågor som faller inom nämndens ansvarsområde.

Sammanfattning

Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnd berörs inte av samtliga delar i utredningen. Synpunkter lämnas därför främst på förslaget gällande att flytta kontrollansvaret för livsmedel från kommunerna till Livsmedelsverket.

Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnd har tagit del av betänkandet och **avstyrker** det remitterade förslaget gällande att Livsmedelsverket ska ta över all livsmedelskontroll. Förslaget behöver i högre grad ta hänsyn till de praktiska konsekvenserna för både kontrollmyndigheter och verksamhetsutövare.

Om förslaget ändå genomförs anser Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnd att den föreslagna tidsramen är alltför snäv för att möjliggöra en överflyttning av kontrollansvaret utan att livsmedelskontrollen

Tillsammans skapar vi framtidens samhälle i Hofors, Ockelbo och Sandviken.

påverkas negativt. För att säkerställa ett strukturerat och hållbart införande yrkar nämnden därför att genomförandetiden förlängs.

Synpunkter

Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnd berörs inte av alla delar av den aktuella utredningen. Synpunkter lämnas därför på de delar som faller inom nämndens ansvarsområde, det vill säga flytt av kontrollansvaret för livsmedel från kommunerna till Livsmedelsverket.

Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnd delar utredningens uppfattning om att det finns ett behov av att se över nuvarande kontrollorganisation. Dels med anledning av det stora antalet kontrollmyndigheter, dels deras olika förutsättningar för att utföra kontroll i enlighet med kontrollförfordningen varierar både på kommunal och regional nivå (s. 437). Nämnden ser positivt på förslag som syftar till att förenkla regelverket, digitalisering, höja kunskapsnivån hos företag och möjliggöra att branschorganisationer får resurser för att hålla vägledningar aktuella (avsnitt 23). Detta kan uppnås oavsett vilken kontrollorganisation som beslutas.

En centralisering av livsmedelskontrollen utgör inte någon universallösning på de utmaningar som föreligger inom området. Även om vissa problem kan hanteras mer effektivt genom en samlad organisation, medför en sådan förändring samtidigt risk för nya utmaningar. Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnd **avstyrker** en generell statlig övertagning av kontrollansvaret, med följande skäl som grund:

En centralisering innebär inte per automatik ökad likvärdighet och effektivitet. (avsnitt 17.4.2)

Livsmedelsverket ansvarar i dag med cirka 300 årsarbetskrafter för 1 500 anläggningar, medan kommunerna ansvarar för omkring 96 000 anläggningar med cirka 700 årsarbetskrafter. En centralisering av livsmedelskontrollen innebär att Livsmedelsverkets organisation skulle växa enormt men utmaningarna med likvärdig och effektiv kontroll kommer kvarstå. Lokal närvaro och verksamhetskännedom är väsentlig för att kontrollen ska vara effektiv, för alla kommuner med en välfungerande kontroll kommer detta förslag troligen innebära en försämring. Den föreslagna omorganiseringen riskerar att medföra betydande kostnader utan att motsvarande nytta uppnås.

Erfarenheterna från överflyttningen av djurskyddskontrollen till länsstyrelserna visar att en likvärdig kontrollorganisation inte nödvändigtvis leder till en effektiv tillsyn. Av utredningar framgår att likvärdigheten ökat men att antalet kontroller minskat kraftigt samt att kontrollen hade stora skillnader i effektivitet (s. 467 och s. 338). Statskontorets utvärdering av länsstyrelsernas övertagande av kontrollansvaret för livsmedel och foder i primärproduktionen visade dessutom att kontrollen inte var riskbaserad och enhetlig (s. 338).

I dag finns det små kommuner som har en fungerande livsmedelskontroll, medan större kommuner och även länsstyrelsen har brister. Storlek bör inte vara avgörande – kvalitet och samverkan är viktigare. Även om livsmedelskontrollen flyttas till staten kommer svårigheterna med att

rekrytera kompetent personal till glesbygdsområdena kvarstå. När djurskyddskontrollen flyttades från kommunerna till länsstyrelsen behövde norrlandslän rekrytera ny personal medan södra Sverige till största del fick med sig inspektörer från kommunerna (s. 337).

I betänkandet har inte alternativet att minska antalet kommunala kontrollmyndigheter genom ökad samverkan mellan kommuner utretts tillräckligt. En sådan modell skulle sannolikt vara både kostnadseffektiv och enklare att genomföra jämfört med en fullständig centralisering till Livsmedelsverket.

Kommunerna har redan befintlig infrastruktur i form av lokaler, etablerade kontaktvägar med lokala företag samt kompetent personal med god kännedom om det lokala näringslivet. Genom att bygga vidare på dessa resurser kan kontrollverksamheten effektiviseras utan att förlora den lokala närvaron.

I Västra Gästrikland har Sandvikens kommun, Hofors kommun och Ockelbo kommun valt att samverka inom ramen för en gemensam samhällsbyggnadsförvaltning. Denna samverkan har möjliggjort att tre årsarbetskrafter finns tillgängliga för livsmedelskontroll i alla tre kommunerna. Genom denna samverkan kan även mindre kommuner med begränsade resurser tillsammans upprätthålla en hög kompetens och kapacitet inom livsmedelskontrollen. Inspektörerna arbetar nära företagen i området, vilket främjar dialog, förståelse och snabb hantering av avvikelser och inkommande ärenden. Planerade kontroller genomförs enligt en gemensam kontrollplan, med god möjlighet till uppföljning och stöd till företagare.

Förslaget förenklar inte för alla företag (avsnitt 5.3.5 och 18.3.4)

Utredningens förslag avser att minska antalet myndighetskontakter för mikroföretag med diversifierad verksamhet (företag med kombination till exempel djuruppfödning, odling av grönsaker, frukt eller bär, förädling av produkter och en del har gårdsbutiker och restauranger), men samtidigt skapas nya utmaningar för många andra livsmedelsföretag samt för kommunala handläggare. Kommunerna ansvarar idag för kontroll av cirka 96 000 livsmedelsverksamheter, främst företag som inte bedriver mikroföretag med diversifierad verksamhet. En förändrad ansvarsfördelning riskerar att öka komplexiteten och den administrativa bördan för flertalet av de andra livsmedelsföretagen men främst för de som hanterar både livsmedel och exempelvis alkohol, receptfria läkemedel eller tobak, då de kan behöva kontakt med både kommunen och Livsmedelsverket. Detta strider mot företagens önskan om kontakt med så få myndigheter som möjligt.

Förslaget riskerar att försvåra den interna samverkan inom kommunen. Exempelvis kan det bli mer komplicerat för näringslivskontoret att arrangera lotsmöten för företag som vill etablera livsmedelsverksamhet. Även den samverkan som idag sker mellan den kommunala alkoholhandläggaren och livsmedelskontrollen riskerar att försvagas. I praktiken kan detta leda till längre handläggningstider och förseningar i processen för att erhålla alkoholtillstånd.

Ökade kostnader för företagen och försämrad arbetsmiljö för inspektören (avsnitt 9.2.3 och 26.11.8)

Längre restid för inspektörer till kontroller, ökad planering för ruttoptimering och förberedelser inför kontrollen. Detta leder till högre timkostnader (s. 251), och i vissa fall kan även övertid och även övernattningar bli aktuella. Sådana förändringar påverkar både företagens kostnader och inspektörernas arbetsmiljö.

Av utredningen framgår att en centralisering troligen kommer leda till en höjning av timtaxan i de flesta kommuner (s. 798). Vilket leder till en kostnadsökning för livsmedelsföretagen. En vanlig källa till diskussion vid kontrollbesök är just avgiftens storlek, och en ytterligare höjning av timtaxan bedöms inte bidra till ökad förståelse eller nöjdhet hos företagen. Tvärtom kan det leda till fler ifrågasättanden och en mer pressad arbetssituation för inspektörer.

Då kontrollen samtidigt förväntas bli mer effektiv genom exempelvis färre ärendehanteringssystem och samordnade resurser, bör detta också avspeglas i kostnadsnivån. En kraftig avgiftshöjning utan motsvarande förbättringar i kontrollens omfattning eller kvalitet riskerar att påverka förtroendet för kontrollsystemet.

Utmaningar kring att bibehålla kompetens (avsnitt 19.1.6)

Den främsta kompetensen gällande att planera och utföra offentlig livsmedelskontroll finns hos kommunerna. Kommunerna samordnar ofta även denna med andra tillsynsområden såsom miljö, hälsoskydd, bygglov, alkohol, och tobak. Detta ger en helhetssyn och effektivitet som går förlorad vid en centralisering.

Inspektörernas kompetens är avgörande för verksamheternas upplevelse av kontrollen. En övergång från cirka 270 till två myndigheter innebär risk för kompetensförlust, då erfarna inspektörer kan komma att lämna sina tjänster. Den samlade kunskap och erfarenhet som finns inom kommunal kontroll är svår att ersätta. Utredningen lyfter fram utmaningar kring personalförsörjning, särskilt bristen på specialistkompetens och utbildade inspektörer (s. 470). En omfattande omorganisation riskerar att förvärra dessa problem snarare än lösa dem, vilket kan få negativa konsekvenser för kontrollens kvalitet, kontinuitet och legitimitet.

Risker med minskad lokal närvaro (avsnitt 19.1.7)

Utredningen pekar på att skillnader i kommunal kontroll kan göra att oseriösa aktörer söker sig till kommuner med mindre tillsyn. Det är en relevant iakttagelse, men en centralisering medför att andra risker uppstår.

När avstånden till verksamheterna ökar och samarbetet med till exempel bygglovs- och alkoholhandläggare minskar, försämras möjligheten till samordnad tillsyn. Det kan i sin tur leda till minskad kontrollkvalitet och ökad risk för fusk.

Utredningen föreslår att den planerade kontrollen kan hanteras genom samordnade kontrollbesök. Det framgår dock inte hur den händelsestyrda och uppföljande kontrollen ska hanteras när avstånden ökar. Om fler distanskontroller (så kallade skrivbordskontroller) ska genomföras kommer

det bli svårare att upptäcka brister och förhindra fusk. Detta skulle i sin tur öka sårbarheten i livsmedelskedjan (s. 554).

Utredningens förslag att Livsmedelsverket ska vara representerat på minst en plats i varje län väcker frågor om kontrollens effektivitet. Vad som utgör rimliga restider för att säkerställa en fungerande kontroll ska enligt förslaget avgöras av Livsmedelsverket i ett senare skede. Norrland lyfts ofta fram som exempel men det finns flera andra delar av landet där restiderna inom ett län kan anses vara orimliga – inte bara ur ett effektivitetsperspektiv, utan även ekonomiskt och med hänsyn till inspektörernas arbetsmiljö. För att kunna ta ställning till förslaget på ett bättre sätt borde frågor som rör restider i relation till kostnader, arbetsmiljö, kontrollens kvalitet och effektivitet analyserats mer i betänkandet. Detta bör utredas ytterligare innan beslut fattas.

Tillsyn över kommunal kontroll (avsnitt 17.4.2)

Av utredningen framgår att Livsmedelsverkets strategi för att hantera brister i kommunal kontroll har varit stödjande och dialogbaserad. Förelägganden är ovanliga – endast ett tiotal mellan 2016–2021 – och används främst när kommuner inte visar vilja att åtgärda brister (s. 468).

Mot bakgrund av ovanstående bör det övervägas om det finns behov av ett mer kraftfullt regelverk i situationer där kommuner inte har fullgjort sitt ansvar, exempelvis avseende bemanning, avgiftsuttag eller genomförande av planerad kontroll. En förstärkt uppföljning i kombination med tydligare vägledning och rådgivning från ansvariga centrala myndigheter kan bidra till att höja kvaliteten och säkerställa en mer likvärdig kontrollverksamhet över hela landet.

Synpunkter på förslagen genomförandetid (avsnitt 19 och 25)

En reform av denna omfattning kommer att kräva betydande resurser och tid från kontrollmyndigheterna, vilket riskerar att påverka deras förmåga att fullgöra sitt grundläggande uppdrag inom livsmedelskontrollen. Utredningen föreslår att den nya kontrollorganisationen ska träda i kraft den 1 januari 2028. Med dagens förutsättningar framstår det orimligt att inom en så kort tidsram avveckla den kommunala kontrollen och överföra ansvaret till Livsmedelsverket.

För att säkerställa att livsmedelskontrollen upprätthålls under hela övergångsperioden krävs en mer realistisk tidsplan. Det är avgörande att reformen genomförs stegvis och med tillräcklig framförhållning, så att kompetens, kontinuitet och kvalitet inte går förlorade under omställningen.

Utöver att Livsmedelsverkets organisation skulle komma att växa enormt i både antal årsarbetskrafter och kontrollobjekt, saknas även lokaler och ett gemensamt anläggningsregister. Ett sådant register har efterfrågats i flera år men ännu saknas lösning eftersom det är svårt att skapa ett system som kan ta emot information från de olika ärendehanteringssystem som finns hos kontrollmyndigheterna.

Vid en övergång inom föreslagen genomförandetid finns överhängande risk att det livsmedelskontrollen skadas, försvagas eller uteblir helt, vilket kan påverka både livsmedelssäkerheten och konsumenternas förtroende. Det är viktigt att inte enbart se frågan ur företagets perspektiv – medborgarna är

slutkonsumenter och har rätt till trygg och säker mat. Bristande kontroll kan leda till ökad risk för livsmedelsfusk, hygienbrister och försämrad folkhälsa.

Underskrift

Yttrandet med stöd av delegationsbestämmelser i Västra Gästriklands samhällsbyggnadsnämnds delegationsordning 2024-06-11, § 104.

Yttrandet har författats av Hanna Andersson, Miljöchef

Detta yttrande har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrift

Sändlista

Skickas in till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet med epost,

li.remissvar@regeringskansliet.se

li.dl@regeringskansliet.se.